

УДК 94(497.11):327(497.11:560)''1690''

930.85(497.11 Ниш)''1690''

doi 10.46793/LZ-LIV1.107T

ОРИГИНАЛАН НАУЧНИ РАД

Примљен: 30. 07. 2024.

Прихваћен: 15. 09. 2024.

Нада Трифковић*

Истраживач виши сарадник

Институт историјских наука Универзитета у Источном Сарајеву

ДОКУМЕНТИ О ОСМАНСКОМ ОСВАЈАЊУ НИША 1690. ГОДИНЕ

Апстракт: Поход Мерзифонлу Кара Мустафа Паше на Беч 1683. године означио је почетак великог ратног сукоба Османске државе са Хабзбуршком монархијом у који су се 1684. године, на страни Хабзбурга укључиле Млетачка Република и Пољаци у Подолији, а 1686. године и Русија. Од почетка рата до 1689. године, Османлије су изгубиле велики дио територије, укључујући и два важна стратешка и административна центра, Будим и Београд. Хабзбуршкој војсци је на освојеној територији помоћ пружао и народ који је устанцима успоравао и онемогућавао кретање османске војске. Уз помоћ устаника, хабзбуршка војска је током 1689. године наставила напредовање ка југу, те је под командом Лудвига Баденског у мјесецу септембру заузела Ниш, а у мјесецу октобру је освојен и Видин. Како би зауставио даље хабзбуршко напредовање, султан Сулејман II је крајем 1689. године за великог везира именовао Мустафа Пашу Ћуприлића, који је реформама покушао побољшати стање у османским војним редовима. Мустафа Паша је 1690. године организовао војни поход, током којег је прво успио повратити Пирот и Белу Паланку, а затим се на удару нашао Ниш, којим су Османлије поново завладале већ у септембру 1690. године. Циљ овог рада је да се анализирају архивски документи из Архива Предсједништва владе у Истанбулу који се односе на османско освајање Ниша 1690. године, те да се на основу ових докумената утврди на који начин су се Османлије спремале за опсаду и освајање града и које је мјере османска власт предузела непосредно након освајања Ниша како би учврстила своју власт и спријечила отпор и подизање побуне.

Кључне ријечи: Ниш, Османска држава, Хабзбурзи, Мустафа Паша Ћуприлић, Сулејман II, 1691.

*

Године 1683. османска војска је на челу са Мерзифонлу Кара Мустафа Пашом започела опсаду Беча (14. јул – 12. септембар), која се завршила неуспјешно. Ова опсада означила је и почетак рата Османске државе и Хабзбуршке Монархије, у који су се укључиле Папска држава, Пољска, а 1684. године и Млетачка Република. Захваљујући помоћи савезника, Хабзбурзи су 1683. године заузели Естергом, 1684. године Пешту, 1685. Ујвар, а 1686. године хабзбуршка војска је успјела заузети и Будим.¹ Хришћанска Лига је

* nada.trifkovic@iin.ues.rs.ba

¹ Kenneth Meyer Setton, *Venice, Austria and Turks in the Seventeenth Century*, Philadelphia, 1991, 364.

1686. године добила и подршку Русије, која се званично укључила у овај ратни сукоб, чиме је положај Османлија био знатно отежан.² Као последица великих територијалних губитака, финансијских и друштвено-економских проблема са којима су се Османлије суочиле, широм државе су почеле побуне. Побуна је избила и у самом центру државе, Цариграду, усред чега је у новембру 1687. године са престола смијењен султан Мехмед IV, а на османски престо је постављен султан Сулејман II.³ Хабзбуршка војска је 6. септембра 1688. године заузела Београд, након чега је цар Леополд I издао проглас којим је позвао османску рају да се прикључи хабзбуршкој војсци. Већ у октобру 1688. године у Босанском ејалету су освојени Бања Лука и Зворник, а захваљујући устаницима који су пружали помоћ хабзбуршкој војсци, до краја године су освојени и Ужице и Пожаревац. Султан Сулејман II се 1689. године лично прикључио војном походу који је за циљ имао повратак Београда, али је успио доћи до Софије, када је 24. септембра хабзбуршка војска под командом Лудвига Баденског заузела Ниш. Већ 14. октобра заузет је и Видин, а османска војска се повукла у Едирне. Оно што је пореметило хабзбуршки поход, чији је крајњи циљ требало да буде сам Цариград, јесте хабзбуршки сукоб са Француском, до којег је дошло почетком 1689. године. У сред оваквих догађаја један дио хабзбуршке војске јеса балканских линија пребачен на запад, на Рајну.⁴ Хабзбуршка војска која је остала на Балкану, била је подијељена на два дијела: један дио, под командом Енеја Пиколоминија, имао је за циљ пробијање до Јадрана, док је други дио напредовао према Скопљу. Иако је Енеј Пиколомини крајем 1689. године страдао од куге, хабзбуршке јединице су се успјеле учврстити у Приштини, Призрену и Пећи.⁵

У међувремену, како би повратио стабилност у држави, османски султан је у Едирне позвао Мустафа Пашу Ћуприлића, који је у то вријеме био на острву Хиос у служби мустахфиза. Дошавши у Едирне, Мустафа Паша је 8. новембра 1689. године прихватио печат великог везира, након чега се усредсредио на рјешавање унутрашњих проблема са којима се држава суочила. Упутивши адалетнаме у санџаке и нахије, наређено је да се прекине са зулумом којем је раја била изложена.⁶ Паша је затим приступио рјешавању финансијске кризе; реформу је извршио и у пореском систему, те је одредио да се цизија прикупља по појединцу, а не по домаћинству. Након

² Lucjan Ryszard Lewiter, „The Russo-Polish Treaty of 1686 and its Antecedents“, *The Polish Review*, 9/4, New York, 1964, 33.

³ Halil İnalçık, *Devlet-i ‘Aliyye – Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar III – Köprüler Devri*, İstanbul, 2015, 225.

⁴ Tatjana Katić, *Tursko Osvajanje Srbije 1690. Godine*, Beograd, 2012, 19.

⁵ Владимир Ћоровић, *Историја Срба*, Београд, 2017, 494.

⁶ Abdülkadir Özcan, „Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa“, *TDV İslam Ansiklopedisi* 26, Ankara, 2002, 263.

рјешавања ових проблема, Мустафа Паша је започео и планове за нови војни поход, који је за циљ имао повратак територија које је хабзбуршка војска заузела у претходним годинама ратног сукоба. Циљ је свакако био да се поврати и сам Будим, али је прије тога било потребно освојити бројне изгубљене тврђаве на територији Бугарске и Србије, а међу њима се као важна стратешка тачка истицала и тврђава у Нишу, чијим би поновним освајањем Османлије отвориле пут ка Београду⁷.

Када је ријеч о самом Нишу, његов војно-стратешки значај је још у Римском Царству повећала изградња пута Виа Милитарис, на чијој се раскрсници нашао сам град. У Византији је Ниш представљао један од ослонаца у Доњем Подунављу, а након што се нашао између борби Србије и Бугарске, град је ослабио, што је Османлијама омогућило прилику за његово лакше освајање. Османлије су Ниш и долину Мораве заузеле 1456. године, када је тврђава поново задобила велики значај, јер је представљала базу за османска освајања усмјерена према Београду. Ипак, након османског освајања Београда 1521. године, Ниш је остао у другом плану, а поновни значај задобио је након што су Хабзбурзи заузевши Будим, наставили напредовање према унутрашњости Румелије.⁸ Повратак Ниша под османску власт је управо зато био од изузетне важности, јер би у њему поново била формирана база за даљи напредак османске војске.

Детаљне податке о кретању османске војске, планирању опсаде Ниша и самој опсади тврђаве оставили су османски хроничари Абдулах Ускудари, Силахдар Мехмед Ага, те Дефтердар Сари Мехмед Паша. Ове податке је исцрпно користила Татјана Катић, у студији о османском освајању Србије 1690. године.⁹ Такође, османским освајањем Ниша бавила се и Радмила Тричковић, која се ослањала на казивања Рашид Мехмед Ефендије.¹⁰ Поред ових извора и истраживања о османском освајању Ниша, постоји такође и неколико значајних докумената у османском архиву у Истанбулу, који допуњавају излагања у хроникама, а који до сада нису анализирани. Циљ овог рада је да се, уз анализу споменутих студија и истраживања, анализирају и архивски документи који се односе на османско освајање Ниша, и да се на основу ових докумената представе османске припреме за опсаду и освајање града, као и мјере које су Османлије предузеле након заузимања Ниша како би учврстиле своју власт и обезбједиле даљи напредак војске.

⁷ Ömer Gezer, „Pasarofça Antlaşması’ndan Sonra Habsburg Sınırında Osmanlı Askerî Gücü: Niş Kalesi ve Garnizonu Örneği”, *Harp ve Sulh 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Sempozyumu*, İstanbul, 2018, 174.

⁸ Исто, 172-173.

⁹ Tatjana Katić, *Tursko Osvajanje Srbije 1690. Godine*;

¹⁰ Радмила Тричковић, „Османска Прича о Одмазди у Нишу 1690. Године“, *Историјски Часопис XLV-XLVI*, Београд, 1998-1999, 307-326.

Припреме за Освајање Ниша

С обзиром да су реформе које је велики везир Мустафа Паша започео крајем 1689. године обухватиле и војне редове, оне су представљале и један од првих корака у припреми за војни поход. Нарочито су реформом били захваћени јаничари, чијом су редукцијом регулисани и државни расходи.¹¹ У војне редове су уврштени и јоруци, а значајну улогу у овом војном походу имали су и Татари. Иако је 1689. године Крим био изложен руском нападу, Татари су се, одбивши Русе, одазвали на позив султана Сулејмана II да се прикључе новом војном походу. Међутим, писма која су упућена татарском хану Селиму Гирају крајем 1689. године, а која се налазе у Османском архиву у Истанбулу, показују да су Татари на Балкан дошли још у мјесецу октобру. Прво писмо упућено је татарском хану средином мјесеца октобра, а у њему је поред похвала татарске војске, истакнуто и да су Татари стигли у Софију, те да се од њих очекује да наставе да ратују у духу газа, као што су то чинили и против Руса.¹² Друго писмо татарском хану упутио је Мустафа Паша у име султана Сулејмана II, те су у овом писму детаљније изложена очекивања од татарске војске. Наиме, како је у писму наведено, циљ је био да се Скопље, Видин и Ниш одбране од непријатеља, те да се поново ставе под османску управу. Од Татара се очекивало да угуше побуне у Куманову и Тетову, и да на тај начин осигурају путеве којим је царска војска требало да прође на прољеће. Након тога, од Татара се очекивало да се пробију до самог Ниша. Такође, у писму је истакнуто да је татарском хану Селиму Гирају и његовој војсци обезбјеђено да презиме у Влашкој, како би се на прољеће лакше прикључили царској војсци. Уз писмо је хану као награда за остварене успјехе у борби против Руса, али и као знак захвалности за пружање помоћи, упућено и 15.000 златника.¹³ Иако су у односу на османску војску Татари били недисциплиновани током војних похода, те се њихова војна тактика углавном ослањала на пљачке, што је током њихових заједничких похода изазивало додатне проблеме, разлог због којег се османска власт определијелила за Татаре у овом периоду је управо у њиховој нападачкој стратегији. Дакле, ријеч је о војним одредима чији првобитни циљ није било освајање територије, већ упад на непријатељски посјед, пљачкање, наношење штете, а затим повлачење.¹⁴ На овај начин, Татари су другој страни наносили велику штету, а истовремено су „чистили“ све пред собом, гасили устанке међу рајом,

¹¹ Abdülkadir Özcan, „Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa“, 264.

¹² BOA. DVNSNMH.d. 5/39.

¹³ BOA.DVNSNMH.d. 5/40.

¹⁴ Özer Küpeli, „Kırım Tatarları Ve Osmanlıların İran Seferleri“, *Crimean Historical Review*, 1, Казань 2014, 175.

што је Османлијама у овом периоду потпуно одговарало, јер се османска војска која је требало да крене у поход на прољеће могла фокусирати на освајање тврђава. Као што се види и у писмима, иако је османски поход планиран за прољеће 1690. године, од Татара се очекивало да нападају непријатељску територију и током претходних мјесеци, те да тако ослабе непријатељску војску стационирану у тврђавама, и да јој, угушивши устанке раје, онемогуће помоћ коју је добијала од народа. Наредбе из децембра 1689. године, упућене везиру Ибрахим Паши који се са војском налазио у Софији и скопском везиру Халил Паши, у којима је истакнуто да њихови одреди треба да се прикључе Татарима, показују да је и османска војска учествовала у овима нападима.¹⁵

Мустафа Паша је у међувремену наставио са припремама за војни поход, које су поред обезбјеђивања војних снага подразумевале и радове на мостовима и кервансарајима, који су морали бити поправљени до прољећа 1690. године, а радило се и на јачању османске ријечне морнарице.¹⁶ Једна од пријетњи која је угрожавала кретање османске војске, те коју је било потребно отклонити су били и хајдуци, потпомагани од стране раје. Према наредбама издаваним у периоду од новембра 1689. до јула 1690. године, хајдуци су нарочито угрожавали пут од Пловдива до Софије, те даље према Нишу, па се од локалних власти, кадија, јаничара и кетхуда тражило да предузму све потребне мјере како би се зауставили напади хајдука.¹⁷ Поред тога што су пресијецали путеве, те ометали кретање османске војске, хајдуци су често нападали и села, чифтлуке и рајинска домаћинства, што је изазивало још већи немир међу већ незадовољном рајом.¹⁸ Ипак, иако је поход османске војске започет 13. јула 1690. године, проблем са хајдуцима није био ријешен, што показује и велики број наредби издатих до краја 1690. године у којима се понављају ранији укази о заустављању хајдучких активности.

Припреме за поход османске војске наставиле су се до самог љета, док је ријечна посада на челу са Халил Пашом испловила већ на прољеће, у мјесецу мају.¹⁹ У мјесецу јулу, главнина османске војске на челу са сердаром Мустафа Пашом кренула је из Едирна пут Пловдива, који је представљао

¹⁵ BOA.DVNS.MHM.d.99/92, 93.

¹⁶ Нарочито се пажња поклонила јачању посаде на Дунаву, за чијег је капетана постављен Хусејин Паша, који се претходно налазио на позицији беге Џезајира. Хусејин Паша је поход започео у мају 1690. године, те је одиграо важну улогу у освајању Видина. (Seyfullah Aslan, Osmanlı İmparatorluğu'nun Tuna Donanması: Teşkilatı ve Faaliyetleri (1683-1718), Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2022, 43);

¹⁷ BOA.DVNS.MHM.d. 98/980, 99/173, 394.

¹⁸ BOA.DVNS.MHM.d 99/425.

¹⁹ Seyfullah Aslan, Osmanlı İmparatorluğu'nun Tuna Donanması: Teşkilatı ve Faaliyetleri (1683-1718), 43.

прво одредиште током похода. Из периода када се османска војска налазила у Пловдиву, сачувано је писмо које је Мустафа Паша упутио сину татарског хана Селима, Калгај Девлет Гирају, који је, након што се хан разболио, преузео команду над татарским војним одредима. У писму је паша позвао Калгаја Гираја да се са својом војском придружи османским војсци, која се у Пловдиву задржала неколико дана.²⁰ Након доласка Татара, османска војска је поход наставила преко Пазарџика, одакле је даље напредовала ка Софији. Међу сачуваним документима из овог периода, налазе се и преписке које показују да су се главнини османске војске током њеног кретања према Нишу прикључивали одреди под командама бегова, како из Анадолије, тако и из румелијског дијела државе. Позив да се што прије придружи османској војсци послат је и дијарбекирском валији везиру Кеманкеш Ахмед Паши.²¹

Већ 5. августа започете су борбе у околини Пирота, који је одолијевао до 10. августа, када је и сам велики везир ушао у град. Након што је освојен Пирот, упућено је писмо Абдулкадир Паши, управником Газиантепа, којим је именован за мустахфиза Пирота.²² Послије Пирота, у Османлије су освојиле и Белу Паланку из које се хришћанска војска повукла без борби. Османску војску је у Белој Паланци дочекао Катана Мустафа Бег, а писмо којим је Муса Бег именован за управника Беле Паланке упућено је Муса Бегу средином августа 1690.²³ Након пада Беле Паланке, османској војци је био отворен пут до Ниша.

И док је један дио османске војске био усмјерен према Нишу, други дио османских трупа је напредовао и према Видину и Ердељу, због чега су Хабзбурзи били приморани да смање војну снагу у Нишу. Према наређењу грофа Баденског, било је потребно започети повлачење према сјеверу, те је генерал Ветерани напустио Ниш. У град је за новокомандујућег постављен гроф Гвидо фон Штаремберг, који се до тада налазио у Алексинцу.²⁴ У међувремену је османска војска 16. августа стигла до Нишке Бање, гдје је на Дивану утврђен план опсаде Нишке тврђаве. Дан раније је издата још једна наредба дијарбекирском валији Кеманкеш Ахмед Паши да се са својим трупама из Анадолије, међу којима се налазио и велики број Курда, што прије придружи војсци, чији је следећи циљ био Ниш.²⁵ Из истог периода су сачувани и документи који свједоче о преговорима које су угарски, хабзбуршки и хрватски војници водили са Османлијама и током којих су тражили помиловање од османске власти. Као одговор на молбе о

²⁰ BOA.DVNS.MHM.d. 100/156.

²¹ DVNS.MHM.d. 100/300.

²² DVNS.MHM.d. 100/326.

²³ DVNS.MHM.d. 100/319.

²⁴ Tatjana Katić, *Tursko Osvajanje Srbije 1690. Godine*, 50.

²⁵ DVNS.MHM.d. 100/330, 331.

помиловању, Мустафа Паша је упутио наредбу румелијском бегу Бахадир Паши према којој је Мађаре, Хабзбурге и Хрвате било потребно пустити уз еман, те им обезбједити сигурно повлачење из Ниша и Сврљига. Од Бахадир бега се такође тражило да се обезбједи довољан број секбана из редова татарске војске, који би били задужени за заштиту војника који су добили еман, како би били безбједно спроведени до сигурне територије.²⁶ Поред ових војника, помиловање су од Османлија тражили и мјештани из села Велики Крчимир, Мали Крчимир, Душник, Вртоп, Равна Дубрава, Дукат, Овсињинац, Копровница и Барбеш, те су османске власти наредиле да се свим породицама и појединцима ових 9 села обезбједи сигурност.²⁷

Опсада Нишке Тврђаве

Када је ријеч о самој опсади Ниша, није сачувано много документа на основу којих би било могуће реконструисати ток опсаде, због чега су се досадашња истраживања о овој теми ослањала на хронике с краја 17. вијека.²⁸ Ипак, постојећи документи показују да су се Османлије задржале под Нишом више него што је било планирано. Како се опсада која је почела 16. августа, није завршила ни до краја мјесеца, међу османском војском дошло је до недостатка хране, због чега је почетком мјесеца септембра упућена наредба софијском паши Хусејину да се војсци која се налази у Нишу и околини што прије пошаље велика количина брашна.²⁹ Такође, све вријеме опсаде, власти у Софији су морале бити на опрезу, како због хајдука, тако и због војске, међу којом је долазило до немира, усред којих су неки војници покушавали напустити службу и побјећи. Како би зауставила немире међу војском, те одржала дисциплину, османска власт је наређивала да се војници који покушају побјећи хапсе и казне.³⁰ Са истим циљем, од чувара Пирота, Лесковца и Драгомана се тражило да даноноћно чувају све путеве и да не пуштају никога да прође без дозволе, нарочито не војнике.³¹ Опсада Ниша трајала је од 16. августа до 9. септембра 1690. године,³² а како је истовремено трајала и опсада Видина, велики терет био је управо на софијским властима. Након, што је тврђава освојена, османској војсци је био отворен пут до Београда. У самом Нишу на мјесто мустахфиза

²⁶ DVNS.MHM.d. 100/359, 360.

²⁷ DVNS.MHM.d. 100/357.

²⁸ Tatjana Katić, *Tursko Osvajanje Srbije 1690. Godine*; Радмила Тричковић, „Османска Прича о Одмазди у Нишу 1690. Године“; О овим истраживањима и хроникама на које се истраживања ослањају ријечи је било у уводном дијелу рада;

²⁹ BOA.IE.DH. 8/808.

³⁰ BOA.DVNS.MHM.d. 100/196, 361.

³¹ BOA.DVNS.MHM.d. 100/201, 362.

³² Tatjana Katić, *Tursko Osvajanje Srbije 1690. Godine*, 134.

тврђаве постављен је Омер бег, бивши бег Мусула, који је био задужен за обављање поправки и чишћења тврђаве. За радове на тврђави, поправке оштећења, те чишћење и уклањање мртвих тијела ангажована је раја. Међутим, како је ова прилика кориштена од стране локалних власти да се над рајом спроводи зулум, кадијима, мустахфизу и јаничарима је упућено упозорење да се раја задужена за радове на тврђави на излаже више зулumu. Да је након османског освајања Ниша раја била изложена зулumu те да су у селима у околини Ниша завладали немири, показују и документи и наредбе упућене нишким властима након што су од раје почеле да стижу жалбе. У селу Душебне су три муслимана, Јусуф, Хасан и Ахмед, напали становнике овог села, те су им упадали у куће, уништавали ствари, хапсили синове, што није било одобрено од стране османске власти, која је, након пристиглих жалби тражила да везир Хусејин Паша одмах реагује, те да пронађе починиоце и приведе их кадији.³³

Освајањем Ниша, османски поход се није завршио, већ је напротив војсци био отворен пут ка Београду, који се под османском управом поново нашао 10. октобра 1690. године. Сам Ниш остао је у позадини, те нема података да су на тврђави рађене велике поправке, осим оних за које је била задужена раја. То се може објаснити османском потребом да више труда и средстава уложи у пограничне тврђаве, међу којима се налазио и Београд. На овај начин Ниш је остао занемарен, све док након склапања Пожаревачког мира 1719. године није постао погранична тврђава, када су Османлије започеле његово јачање и модернизацију.

Закључак

Због недостатка докумената, досадашња истраживања о османском освајању Ниша углавном су се заснивала на хроникама. Када је ријеч о документима, они углавном потичу из периода османских припрема за војни поход, и почетка похода чији је један од првих циљева био Ниш. На основу ових докумената може се закључити да је хришћанска војска у Нишу била изложена сталним нападима још од јесени 1689. године, те да су главну снагу у овим нападима чинили Татари, који су представљали претходницу османске војске. Поред тога што су за циљ имали слабљење непријатељске посаде у тврђавама, Татари, те мањи османски одреди који су им се придруживали, су били задужени и за чишћење путева од хајдука. У међувремену, Османлије су сакупљале војску и из других дијелова државе, која се успут придруживала главнини војске. Након почетка похода, османска војска је без великих потешкоћа освојила Пирот и Белу Паланку, након чега су неки од припадника посада у Сврљигу и Нишу започели

³³ BOA.DVNS.MHM.d. 100/390.

преговоре са османским властима и добили помиловање. Помиловање је добила и раја из појединих села у околини Ниша, али је упркос томе након османског освајања тврђаве раја била изложена нападима локалних власти. Према документима се може закључити да је опсада Ниша трајала више него што су османске власти очекивале, због чега је дошло до недостатка хране, али и због чега су избили и немири у војним редовима. Пошто је тврђава освојена, именован је мустахфиз, те је одређено да се ангажује раја за поправак и чишћење тврђаве, што указује да на тврђави нису спроведени озбиљнији радови, већ само површински. Значајније поправке на тврђави нису обављене ни у наредних неколико година, а разлог за то су првенствено финансијски издаци које су Османлије уложиле у одбрану и јачање Београда и Темишвара. Ниш је, међутим, од стране Османлија занемарен, све док након Пожаревачког мира (1719) није постао једна од пограничних тврђава.³⁴

Необјављени извори:

BOA.DVNSNMH.d. 5/39, 40.
BOA.DVNS.MHM.d. 98/980.
BOA.DVNS.MHM.d.99/92,93, 173, 394, 425.
BOA.DVNS.MHM.d. 100/156, 196, 201, 300, 319, 326, 330, 331, 357,
359, 360, 361, 362, 390.
BOA.IE.DH. 8/808.

Литература:

Aslan Seyfullah, Osmanlı İmparatorluğu'nun Tuna Donanması: Teşkilatı ve Faaliyetleri (1683-1718) (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2022.

Gezer Ömer, „Pasarofça Antlaşması'ndan Sonra Habsburg Sınırında Osmanli Askerî Gücü: Niş Kalesi ve Garnizonu Örneği“*“Harp ve Sulh 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Sempozyumu*, İstanbul, 2018, 171-182.

Demir Uğur, Tarih-i Mehmed-i Giray - Değerlendirme-Çeviri-Metin, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006.

İnalcık Halil, *Devlet-i 'Aliyye – Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar III – Köprüler Devri*, İstanbul, 2015.

Katić Tatjana, *Tursko Osvajanje Srbije 1690. Godine*, Beograd, 2012.

Küpelî Özer, „Kırım Tatarları Ve Osmanlıların İran Seferleri“, *Crimean Historical Review* 1, Казань, 2014, 161-178.

Lewiter Lucjan Ryszard, „The Russo-Polish Treaty of 1686 and its Antecedents“, *The Polish Review*, 9/4, New York, 1964, 21-37.

³⁴ Ömer Gezer, „Pasarofça Antlaşması'ndan Sonra Habsburg Sınırında Osmanli Askerî Gücü: Niş Kalesi ve Garnizonu Örneği“, 174.

Özcan Abdülkadir, „Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa“, *TDV İslam Ansiklopedisi* 26, Ankara, 2002, 263-265.

Setton Kenneth Meyer, *Venice, Austria and Turks in the Seventeenth Century*, Philadelphia, 1991.

Тричковић Радмила, „Османска Прича о Одмазди у Нишу 1690. Године“, *Историјски Часопис* XLV-XLVI, Београд, 1998-1999, 307-326.

Торовић Владимир, *Историја Срба*, Београд, 2017.

Summary

Nada Trifković

DOCUMENTS ON THE OTTOMAN CONQUEST OF NIŠ IN 1690

Merzifonlu Kara Mustafa Pasha's march to Vienna in 1683 marked the beginning of the war between the Ottoman state and the Habsburg monarchy. From the beginning of the war until 1689, the Ottomans lost a large part of the territory, including two important strategic and administrative centres, Buda and Belgrade. In the conquered territory, the Habsburg army was also helped by the people, who slowed down and hindered the movement of the Ottoman army with uprisings. With the help of the rebellions, during 1689, the Habsburg army continued its advance towards the south, and under the command of Ludwig Baden, succeeded to conquer Niš in September, and Vidin was conquered in October. In order to stop further Habsburg moving forward, Sultan Suleiman II appointed Köprülüzade Fazıl Mustafa Pasha as grand vizier at the end of 1689, who tried to improve the situation in the Ottoman military ranks with reforms. In 1690, Mustafa Pasha organized a military campaign, during which he first managed to occupy Pirot and Bela Palanka, and then attacked the fortress of Niš. Attacks on Niš began much earlier, in the fall of 1689, in which Tatars played a major role. In order to conquer the fortress, it was necessary to suppress uprisings in the surrounding area and to prevent the activities of the bandits and rebels named hajduks. During the military campaign, in addition to the Tatars, the Kurds, who made up the majority of the army of the governor of Diyarbekir, Ahmed Pasha, played an important role. The siege of the fortress lasted from August 16 to September 9, but most of the documents were created during the preparations for the siege, while a small number of documents were preserved from the period of the siege. The siege lasted longer than expected, due to which there was a shortage of food in the army, and due to which military discipline was affected. After the fortress was conquered, repairs were carried out by the reaya, while more serious repairs of the fortress were carried out only in the 18th century.